

УДК 796.032

АТЛЕТИЧНІ ІГРИ У ФІЛІППОПОЛІ У II–III СТ. Н.Е.

Оксана ГРЕЧАНЮК

Львівський державний університет фізичної культури

Анотація. Розглянуто проведення та організація атлетичних ігор у Філіппополі (Пловдив, Болгарія) у II–III ст. н.е. на основі аналізу археологічних, епіграфічних і нумізматичних джерел. Тут на знайденому стадіоні проводилися Антіноєві ігри у 130-ті роки; Александрійські Піфійські ігри у 214 або 215 році койноном Фракії; іселастичні Кендрісійські Піфійські ігри у 218 або 219 році; Піфійські ігри ще у другій чверті III ст. Філіппопольські ігри мали статус ісопійських, їх, імовірно, відвідували імператори, у них перемогли видатні атлети з інших міст Римської імперії.

Ключові слова: атлетичні ігри, давньогрецька атлетика, атлет, античний стадіон, античність, римський імператорський період, Фракія, Філіппополь, епіграфічні джерела, нумізматичні джерела.

Постановка проблеми. Антична атлетика завжди привертає увагу дослідників, оскільки саме вона була праобразом сучасного спортивного руху. Основна увага дослідників прикута до чотирьох найбільш важливих панеллінських фестивалів Стародавньої Греції, передусім у класичний період історії Стародавньої Греції. Водночас інші регіони античного світу, куди внаслідок великої грецької колонізації та після завоювань Александра Македонського поширюються традиції давньогрецької атлетики, особливо у елліністичний та римський періоди, залишаються дослідженими недостатньо. Одним із найменш вивчених на сьогодні є регіон римської провінції Фракія із центром у Філіппополі (сучасний Пловдив, Болгарія).

Дослідження проводилося відповідно до теми 1.1 «Історичні, організаційно-методичні та правові засади реалізації олімпійської освіти України» Зведеного плану науково-дослідної роботи у сфері фізичної культури і спорту на 2011–2015 рр.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Одним із перших атлетичним іграм Філіппополя присвятив свої дослідження болгарин Тодор Герасимов (1958). Його стаття базується переважно на епіграфічних даних і є віддаленою в часі. Тематика атлетики та гладіаторських боїв у болгарській Фракії найбільш детально була розглянута у працях болгарського вченого Людміла Вагалінського (1989, 2000, 2004, 2009), особливо цінною є монографія «Кр'яв и зрелища. Спортни и гладиаторски игри в елинистическа и римска Тракия», котра у плані аналізу матеріалу є дещо популярною, проте містить безцінний каталог усіх знахідок, пов'язаних із розвитком атлетики на території Болгарії у відповідний період. Дані цієї монографії уже дещо відкоректовані його ученицею Петею Андреевою у захищеній у 2012 році дисертації «Празници в римската провинция Тракия (I–III век)». На жаль, ми змогли скористатися лише авторефератом цієї праці. З українських авторів зазначеної проблеми побіжно, розглядаючи іншу тематику, торкалася харківська дослідниця Оксана Ручинська (1994, 1996). Грецький учений Евангелос Албанідіс (2001) поверхнево торкається питань атлетичних ігор Фракії, досліджуючи чорноморське побережжя, водночас у його статті абсолютно відсутні дані про Філіппополіс. У працях ще одного болгарського вченого Іво Топалілова (2011, 2012), присвячених загалом історії та топографії Філіппополіса, знаходимо дослідження питань, пов'язаних із місцевим стадіоном.

На жаль, жодної сучасної праці щодо окремого аналізу атлетичних ігор центрального міста римської провінції Фракії – Філіппополі у доступних джерелах ми не знайшли.

Мета – дослідження особливостей організації та проведення атлетичних ігор у Філіппополі у II–III ст. н.е.

Завдання дослідження:

1. Вивчити джерельну базу, дотичну до проведення атлетичних ігор у Філіппополі у II–III ст. н.е.

2. Дослідити наявність, значущість, хронологію, програму, місце проведення, способи нагородження, організацію атлетичних ігор у Філіппополі у II–III ст. н.е.

Методи та організація дослідження. У процесі роботи було використано загальнонаукові та історичні методи дослідження: аналіз і синтез, індукція та дедукція, аналіз спеціальної літератури, контенту WEB-сторінок мережі Інтернет, порівняльно-історичний метод, метод екстраполяції, метод комплексного дослідження історичних джерел.

Під час дослідження було проаналізовано зібрання епіграфічних джерел, збірки нумізматичних колекцій із території Фракії, твори античних авторів, каталоги археологічних пам'яток давньогрецької атлетики, видані Міжнародним олімпійським комітетом доступні віртуальні колекції й каталоги світових музеїв.

Основні результати дослідження. У перших століттях нової ери, зі встановленням римського правління у Фракії, агоністичний центр із західного побережжя Чорного моря переміщується в глибину фракійських земель. Досить значні агоністичні святкування влаштовуються в Перинті (сьогодні Мармара Ереглісі, турецька Фракія), Філіппополі (сучасний Пловдив, Болгарія), Сердику (сучасна Софія, Болгарія). Ігри, які проводилися тут, наслідують найбільші панеллінські святкування. Особливо популярним у фракійських землях було копіювання Піфійських ігор [4, с. 19].

Одним із центрів поширення агоністики в римську імператорську епоху у Фракії був Філіппополіс – головне місто римської провінції Фракія. Філіппополіс лежить на південному березі річки Геброс (сучасна річка Марітса) у багатій фракійській долині. Одночасно із тим, що у 88 р. місто стає столицею Фракії, розпочалася величезна будівельна програма. Вона передбачала не тільки побудову головних будівель міста, але радикально змінила міську топографію Філіппополіса. Поміж головними міськими структурами, побудованими чи відновленими в цей час, були агора, водогін, лазневий комплекс, вулиці, стадіон і почесна арка. Стадіон було зведено впродовж правління Адріана. У Філіппополі цього імператора було вшановано не тільки аркою, але також і спеціальними іграми, присвяченими Антіною [9, р. 25].

Точна дата будівництва стадіону та й питання чи це точно стадіон активно дискутувалися впродовж багатьох років, адже розкопки цієї споруди розпочалися ще 1923 року [2, с. 9–13]. Археологи відкрили свендону (вигнуту частину стадіону) із входом аркою, разом із виокремленими секторами сидінь від східної і західної частини треку (14 рядів), фрагмент центрального входу, кам'яну кладку із мармурових плит і ліпне оздоблення із зображенням Гермеса-Геракла. Бігова доріжка стадіону досягала до 240 м завдовжки і 25–35 м завширшки. Стадіон міг вміщати 30 000 глядачів [8, р. 42]. У конструкції стадіону було максимально використано місцевий ландшафт. Це римський стадіон і має паралелі з іншими римськими стадіонами імперії. Навіть є подібний до стадіону в Дельфах, але особливу схожість має із стадіоном Домітіана в Римі [8, р. 43].

Тільки нещодавно опублікована присвята коханцю імператора Адріана Антіною, яку знайшли біля входу на стадіон, підтвердила датування побудови стадіону [5, с. 164–168; 2, № 101]. Запровадження його культу в Філіппополісі відбулося після 130 р. (смерть Антіноя), але до 138 р. (смерть Адріана) [8, р. 43]. Останній спорудив місто в його ім'я в Єгипті, а ціла римська держава організувала Антіноєві ігри, включно і на Балканах: Мантинея, Афіни, Аргос, Олімпія (Греція), Томи (сьогодні Констанца, румунське Чорномор'я). Місце знахідки вказує, що Антіной був вшанований змаганнями й у Філіппополі. Це найшвидше свідoctво про спортивні ігри в місті та порівняно надійний термін, до якого було побудовано місцевий стадіон. Цей було названо умовно Антіної в Філіппополісі, до його програми було включено атлетичні дисципліни, як того вимагав стадіон [5, с. 164–168; 2, с. 47–48].

У своїх дослідженнях болгарський учений Іво Топалілов припускає, що вперше філіппополіські Антіноєві ігри були організовані в 132 або 133 р., а вдруге, відповідно, через чотири роки, в 136 або 137 р. [9, р. 26].

Ураховуючи взаємозв'язок ігор з особистістю імператора, Людмил Вагалінський припускає, що і ці, як і пізніші Александрійські Піфійські ігри, могли бути організовані від загальних зборів провінції Фракія (койнон Фракії) [2, с. 47–48].

Як стверджує Іво Топалілов, очевидно, під час правління Коммода (180–192) ігри проводилися на стадіоні знову, можливо, на честь імператора. У результаті цього розпочалася нова

реконструкція. Це чітко видно в збережених архітектурних елементах, які слугували оздобленням будівлі. Вони відображають період другої побудови, який явно розпочався з часу Коммода до 214 р., коли Каракал надав честь койнону фракійців проводити ігри у Філіппополісі. За час цієї реконструкції радше змінили архітектурне оздоблення, аніж провели ретельну перебудову стадіону [8, с. 43–44]. Однак щонайменше до середини III ст. стадіон залишався одним із найбільш комплексів у місті, який згадувався в письмових джерелах, де проводилися ігри. Можлива причина для занепаду стадіону може бути знайдена в рішенні імператора Феодосія зупинити язичницькі Олімпійські ігри, останні з яких відбулися в 393 р. [8, с. 46–47].

Надзвичайно важливо відзначити, що у Філіппополі проводилися змагання, які наслідували друге за значущістю у давньогрецькому світі святкування – Піфійські ігри, котрі раз на чотири роки відбувалися в Дельфах (материкова Греція). Це підтверджено низкою епіграфічних і нумізматичних джерел, які дозволяють відтворити особливості їх організації та проведення [8, с. 20; 2, с. 32, 48; 1, с. 4–5]. Ми маємо чіткі достовірні дані щодо проведення двох таких ігор та ще низку опосередкованих свідочств, які вказують на можливість їх проведення до і після визначених дат.

Легенда на випусках монет із агоністичними сюжетами часів імператора Каракалла «Койнон Фракії Александрійські Піфійські у Філіппополі» зберегла для нас назву ігор. Так само, як засвідчила, що згадані змагання проводилися фракійським койноном [2, с. 48; 1, с. 4–5]. Цей факт є надзвичайно важливим і підтверджується також написом на мармуровому постаменті [2, №89]. Філіппополіс – столиця Римської провінції Фракія, і тому тут збирається провінційна асамблея (койнон провінції Фракія) [9, с. 24]. На думку доктора Вагалінського, це пояснює високий престиж даних ігор [2, с. 28, 48].

Назва святкування Александрія Піфія вказує, що ігри були проведені на пошану Александра Македонського і були так званими ісопіфійськими. Перше пояснюється тим, що імператор Каракалла, відвідуючи Фракію, відчув себе Александром Македонським і тому відновив пам'ятники йому в тамтешніх містах. Ігри були однією із форм вшанування відомого македонського полководця, а також і самого римського володаря. Саме при Каракаллі (198/211–217) розпочався бум на різноманітні агони у східних областях імперії. Прийнято вважати, що цей турнір у Філіппополі провели у 214 р., коли на шляху з Малої Азії імператор відвідав місто [2, с. 48; 3]. Проте дослідниця Петя Андреева, аргументуючи дату проведення наступних ігор – Кендрісійських Піфійських, зсуває їх загальноприйняте датування з 218 на 219 рік. Тим самим вона доводить, що й Александрійські Піфійські ігри відбулися не 214, а 215 року, оскільки проміжок між ісопіфійськими іграми у Філіппополі, як і у їх зразка у Дельфах, становив чотири роки [1, с. 5, 9–11]. Останнє підтверджено також і вже згаданим написом на мармуровому постаменті [2, № 89] та іншим на мармуровій плиті [2, № 79]. Другий напис підтверджує також важливу інформацію про ісопіфійський статус, вказуючи, що ігри присвячувалися Аполлонові Піфійському [2, № 79]. Так само з цього напису, як із ряду інших, дізнаємося, що за проведення Піфійських ігор у Філіппополі відповідали спеціально обрані агонифети. Загалом, знайдено шість таких відомостей у епіграфічних джерелах [2, № 79–82, 84, 89]. Три із них стосуються до Александрійських Піфійських ігор [2, № 79, 80, 89], дві – до Кендрісійських Піфійських ігор [2, № 82, 84], одна (поганої збереженості) датується до 212 р. і тому може свідчити про проведення ігор у Філіппополісі і до Александрійських Піфійських [2, № 81]. Три із даних написів вказують, що агонифетів обирали з найвідоміших сімейств Філіппополя [2, № 79, 80, 89]. Так, Публій Вірдій Юліан, що був агонифетом, найімовірніше, для проведення Александрійських Піфійських ігор [2, № 7, 80], походить із кіннотної родини Вірдіїв, яка була однією із найбільш знатних у Філіппополі. Епіграфічно задокументовано п'ять її представників від середини II до середини III ст. Вони займали різні вищі посади [2, с. 27]. Інший агонифет, швидше за все, цих самих змагань, син Себазіана (або Себазіан) був водночас і тракархом, тобто головою фракійського койнону, який і проводив Александрійські Піфійські ігри [2, № 89].

Завдяки легенді на монетах і медальйонах Філіппополіса «Кендрісійські Піфійські ігри в неокора Філіппополь» та епіграфічним джерелам, нам відомо також назву турніру, який

відбувся через чотири роки після щойно розглянутих Александрійських Піфійських ігор [2, с. 49]. Ці ігри не стали ще одними у Філіппополі поруч із Александрійськими, а саме замінили, точніше, продовжили традицію ісопифійських ігор через чотири роки від попередника. Про це свідчить іконографіка філіппопольських монет, де зображену одну призову дарчу корону (*corona donatica*). Це означало, що місто мало тільки одне святкування [2, с. 21, 51]. Зміна назви турніру була пов'язана із новим імператором Елагабалом (218–222). Як зауважує професор Албанідіс, міська влада і койнон використовували ігри як засоби улестити римських імператорів і досягти більших привілеїв. Тому організували нові ігри чи додавали нові назви до вже наявних змагань відповідно до уподобань імператорів [1, с. 22; 6, с. 15]. Як видно із написів на реверсах монет, присвячених Кендрісійським Піфійським іграм, їх проведення було пов'язане із наданням імператором Елагабалом неокорського титулу Філіппополю [1, с. 9; 2, с. 49–50]. Це означало, що місту даровано привілей вшанування в точно визначеному храмі культу імператора. Ставши неокором імператорського культу, Філіппополь одержав деяку самостійність від провінційної влади [2, с. 49]. Згідно з монетними написами, філіппопольці визначили один храм для культу Елагабала. Це було святилище головного божества міста – Аполлона Кендрісійського. Цікаво, що в цьому випадку маємо справу із синкретизмом між Аполлоном і місцевим божеством Кендрісос [1, с. 9; 2, с. 50]. З приводу цього, доктор Вагалінський зауважує, що в елліністичний і римський імператорський періоди у східних містах масовою практикою було пов'язування ісопанеллінських ігор із культом місцевого божества [2, с. 50]. Таким чином, ушановуючи імператора Елагабала, філіппопольці проводять ігри на честь Аполлона Кендрісійського, що й дало нову назву святкуванню. Водночас на монетах, присвячених іграм, зникають згадки про койнон Фракії, який проводив попередні Александрійські Піфійські. Це наштовхує дослідників до висновку, що Кендрісії Піфії могло влаштувати саме місто [1, с. 4; 2, с. 50].

Вище ми уже згадували, що донедавна загальноприйнятою датою проведення Кендрісійських Піфійських ігор вважали 218 рік [2, с. 26–28; 3]. Проте у своєму дисертаційному дослідженні Петя Андреева довела, що ця подія відбулася 219 року. Аргументами послужили факти, пов'язані із датою відвідування імператором Елагабалом Філіппополя та надання ним місту неокорського титулу [1, с. 9–11].

Про ще один надзвичайно важливий статус Кендрісійських Піфійських ігор дізнаємося із напису на мармуровому постаменті, де стояла статуя агонифета цих ігор Аврелія [2, № 82]. Тут цей агон вказується як іселастичний. Це означало, що нагородою переможцеві служили тільки корона або вінок [7, с. 5]. Тим самим такі агони уподібнювалися великим панеллінським фестивалям, зокрема Піфійським іграм. Тому їх статус був вищим порівняно із статусом спортивних святкувань, де нагороджували вінком і грошима [2, с. 27]. У римський імператорський період цей статус міг бути наданий або забраний імператором [7, с. 58]. Тому з приводу іселастичного статусу філіппопольських Кендрісій Піфій доктор Людмил Вагалінський зазначає, що він був дозволений самим Елагабалом або ще від Каракала для попередніх Александрійських Піфійських ігор у місті [2, с. 27], хоча з приводу Александрій Піфій ми не маємо документальних підтверджень про їх іселастичний статус. Про важливість названих ігор свідчить успішна участь у них відомого атлета-п'ятиборця Гая Юлія Діонісія, родом імовірно із Катени (Мала Азія) [2, с. 34]. Окрім Александрійських Піфійських ігор у Філіппополі, він перемагав у понад двадцяти агонах у східних провінціях імперії, у багатьох із них по декілька разів. Про це дізнаємося із напису, висіченого в Анкірі (сьогодні Анкара, Туреччина), де таким чином вшанували його третю перемогу на святкуванні Піфійських іграх Асклепія Сотерія [2, № 91]. Також, можливо, саме в агонах Александрія Піфія (або пізніших філіппопольських змаганнях) переміг ще один відомий атлет, якого за це вшанували тут статусом. Збереглася тільки нижня частина постаменту із написом: «...панкратист і борець, який перемагав на священних іселастичних змаганнях у цілому світі – у панкратіоні 40 разів, а в боротьбі 9 разів. Під керівництвом тренера Аврелія Теодора з Кіма. Щасливо.» [2, № 83]. Атлет, імовірно, був родом із Малої Азії, оскільки звідти походить його тренер [2, с. 34]. Знайдені у Філіппополі, окрім щойно описаного, ще два постаменти з-під статуй переможців місцевих ігор вказують

на саме таку традицію вшанування видатних атлетів у Філіппополі [2, № 83, 84, 85]. Написи на двох останніх постаментах – на честь звитяжців Кендрісійських Піфійських ігор. Один із них п'ятиборець, який також був найкращим на надзвичайно поважних у той час Всезагальних іграх Азії в Сарді [2, № 84]. Інший – Марк Местрій з Еноса (сьогодні Енез, турецька Фракія) – переміг серед юнаків, можливо, у панкратіоні, в якому він був переможцем на Адріанових Олімпійських іграх у Кізику (сьогодні Балкіз, Туреччина) [2, № 85]. Із цього напису ми також дізнаємося, що на Кендрісіях Піфіях у Філіппополі були вікові категорії, як і на дельфійських Піфійських іграх, які вони копіювали [2, с. 29].

Важливе місце філіппопольських ігор серед агонів античного світу римського імператорського періоду підтверджують ще два епіграфічних джерела з Афін і Перинту (сьогодні Мармара Ереглісі, турецька Фракія), які вшановують видатних атлетів, що з-поміж інших відомих турнірів перемагали і на Піфійських іграх у Філіппополісі [2, № 11, 65]. Напис із Перинту, на жаль, не зберігся достатньо добре – частково залишився тільки перелік ігор, у яких вигравав невідомий атлет [2, № 65]. Тоді як афінський мармуровий постамент надає нам багато інформації про вшановану особу [2, № 11]. Валерій Еклект був глашатаєм, родом із Синопи (сьогодні Туреччина). Важливо, що це поки єдине свідчення про такий вид змагань на філіппопольських Піфійських іграх [2, с. 31]. Валерій Еклект переміг у понад 40 турнірах із цілої імперії, у тому числі двічі був періодоніком – переможцем усіх чотирьох славетних панеллінських святкувань. За це багато міст дарували йому своє громадянство (у тому числі Афіни, Дельфи, Еліда) та місце в міській раді, так само як і його тренерові Маркові Аврелію Музею [2, № 11]. Важливо також, що завдяки ретельному аналізу шляху виступів Валерія Еклекта та невідомого атлета із надпису з Перинту, доктор Вагалінський робить висновок, що згадані в цих епіграфічних джерелах Піфійські ігри у Філіппополі відбувалися вже у другій чверті III ст. [2, с. 32–34].

Важливою частиною Піфійських ігор у Дельфах були мусичні змагання, які відбувалися в театрі [7, с. 143–144]. Ісопійські ігри у Філіппополі, що копіювали їх програму, також не могли проходити без них. Людмил Вагалінський, на основі напису надгробного напису Максима із Апамеї (відомо вісім античних міст із таким іменем) та двох перемог похованого у Філіппополі відомого поета на Адріанових Олімпійських іграх у Кізику (сьогодні Балкіз, Туреччина) робить висновок про проведення мусичних змагань, зокрема поетів, на філіппопольських Піфіях у знайденому тут театрі [2, с. 31, № 103, 143].

Цікавим є філіппопольський напис другої половини II ст. на постаменті статуї на честь Публія Елія Діоскорида, громадянина Філіппополя, відомого атлета-панкратиста, якому за спортивні звитяги було надано пожиттєву посаду ксістарха міста Пауталія (сьогодні Кюстендил, Болгарія) [2, № 86]. Ксістархів назначив імператор. Їх завданням було наглядати за наданим у певне місто агоністом або всіма атлетичними фестивалями в місті чи області [7, с. 178].

Без сумніву, вважаємо правильним аргументоване твердження доктора Вагалінського, що всі згадані вище видатні атлети – переможці ісопійських ігор у Філіппополі, були професійними атлетами [2, с. 37–38].

Відомості про атлетичні змагання на Піфійських іграх у Філіппополі поруч із уже проаналізованими епіграфічними джерелами доповнюють нумізматичні знахідки – медальйони та монети із агоністичними сценами, які випускалися спеціально з нагоди ігор. Зокрема, на них зображено предмети, пов'язані із нагородженням переможців: агоністичний стіл, на якому викладали нагороди; призову корону; пальмову гілку, яку давали як символ перемоги; вінок; п'ять яблук, які вручалися як символічна нагорода на будь-яких Піфійських іграх [2, с. 48–52]. Їхня кількість на філіппопольських медальйонах і монетах була завжди п'ять, як було зображено і на дельфійській монеті [2, с. 48–52]. Частою для монет і медальйонів Філіппополя є сцена, яка зображує момент традиційного жеребкування атлетів перед поєдинками через витягування жеребків із спеціальної урни або просто зображення цієї посудини, яке доповнювало інші композиції [2, с. 48–52]. Аналіз іконографіки місцевих монет надає нам інформацію, що у програму філіппопольських ігор входили кулачний бій (використовували шкіряні рукавиці до і над ліктями із цестус), боротьба, метання спису та диску, як складова час-

тина пентатлону (у руках дискобола три яблука за перемоги у трьох видах п'ятиборства, необхідні для абсолютної перемоги в цьому виді змагань) [2, с. 48–52].

Доктор Вагалінський, ґрунтуючись на ісопіфійському статусі філіппопольських ігор, припускає, що тут мали проводити й інші види з програми Піфійських ігор у Дельфах [2, с. 52]

Висновок. Вивчення джерельної бази показало, що найінформативнішими для дослідження особливостей організації та проведення атлетичних ігор у Філіппополі у II–III ст. н.е. є епіграфічні та нумізматичні джерела.

У період, що досліджувався, у Філіппополі очевидне проведення Антіноєвих ігор у 132 або 133 році та 136 або 137 році; імовірно, були ігри під час правління Коммода (180–192); достовірно проводилися Александрійські Піфійські ігри 214 або 215 року та Кендрісійські Піфійські ігри 218 або 219 року; продовжували відбуватися Піфійські ігри ще у другій чверті III ст.

Для проведення атлетичних ігор у Філіппополі до 132–133 рр. було спеціально побудовано стадіон римського типу, який вмщав до 30 000 тис. глядачів.

Ігри, які проводилися у Філіппополі, принаймі починаючи із Александрійських Піфійських, були ісопіфійськими, у цьому році вони проводилися фракійським койноном. Окрім того, точно щодо Кендрісійських Піфійських ігор збереглися відомості, що вони мали високий статус іселастичних, який дарувався самим імператором і були пов'язані із наданням ним місту неокорського титулу. З великою вірогідністю припускається, що саме ці двоє ігор були відвідані самими імператорами Елагабалом і Каракалом відповідно. Саме тому вони проводилися із особливою ретельністю та пишністю, супроводжувалися випусками монет і медальйонів із агоністичними сюжетами та постановкою статуй на честь переможців. Ці та подальші ігри у Філіппополі мали настільки важливе значення з-поміж інших у Римській імперії, що в них брали участь видатні атлети того часу, які обов'язково вносили факт перемоги тут у свій доробок.

Організацією та проведенням ігор у Філіппополі займалися агонофети, які походили із відомих і багатих родин міста.

Відомі нам види програми філіппопольських ігор були атлетичними та мусичними і включали пентатлон, боротьбу, панкратіон, кулачний бій, змагання глашатаїв і поетів. Не збереглися відомості про різновиди бігу, кінні перегони, змагання у грі на музичних інструментах і акторському мистецтві, які, ймовірно, були у програмі, зважаючи на статус ісопіфійських ігор. Суперників визначали за допомогою витягання жеребків з відповідної посудини.

Як і в інших копіях Піфійських турнірів тут засвідчено вікові категорії, зокрема, окремо проводилися змагання серед юнаків у панкратіоні. Але, очевидно, це стосувалося й інших видів, а також мала би бути присутньою вікова категорія хлопчики.

У філіппопольських іграх брали участь професійні атлети, які були славетні у Римській імперії, мали власних тренерів і, очевидно, проходили відповідну підготовку.

Нагородами за звитягу на змаганнях у Філіппополі служили корона, вінок, яблуко, пальмова гілка. На честь переможців викарбовувалися відповідні написи, їх вшановували статуями. Найбільш видатні атлети, багаторазові переможці священних ігор одержували громадянство різних міст та важливі посади у цих містах, такі як булевт або ксістарх.

Перспективи подальших пошуків у цьому напрямку – дослідження атлетики інших центрів грецької культури в елліністичний і римський періоди.

Список літератури

1. Андреева П. А. Празници в римската провинция Тракия (I – III век) : автореф. на дис. науч. степен “Доктор” / П. А. Андреева. – София, 2012. – 39 с.
2. Вагалінски Л. Ф. Кръв и зрелища. Спортни и гладиаторски игри в елинистическа и римска Тракия (Blood and Entertainments. Sports and Gladiatorial Games in Hellenistic and Roman Thrace) / Людмил Фердинандов Вагалінски. – София : НОУС, 2009. – 228 с.
3. Герасимов Т. Бележки върху Питийските, Александрийските и Кендризийските игри във Филиппол / Т. Герасимов // Изследвания в чест на академик Д. Дечев. – София, 1958. – С. 289–304.

4. Ручинская О. А. Агонистические празднества и гимнастические состязания в фракийских землях / О. А. Ручинская // Материалы международной конференции молодых историков. – Харьков, 1994. – С. 17–22.
5. Шаранков Н. Паметник на култа към Антиной от Филиппопол / Н. Шаранков // Годишник на Департамент Средиземноморски и източни изследвания на НБУ. – 2002. – № 1. – С. 164 – 168.
6. Albanidis E. Athletics During the Hellenistic and Roman Times Along the Coast of Euxei-nos Pontos (The Black Sea) / Evangelos Albanidis // Studies in Physical Culture and Tourism. – 2001. – Vol. 8. – P. 7–16.
7. Golden M. Sport in the Ancient World from A to Z / Mark Golden. – London and New York: Routledge, 2004. – 184 p.
8. Topalilov I. Philippopolis. The City from the 1st to the beginning of the 7th century [Elec-tronic resource] / Ivo Topalilov // Roman Cities in Bulgaria / R. Ivanov. – Sofia, 2012. – Vol. 1. – Ре-жим доступа : https://www.academia.edu/5373164/Philippopolis_Thrace_I-VII_c._
9. Topalilov I. The Emperor and the City: a Case Study on the Link between Hadrian and Phi-lippopolis, Thrace / Ivo Topalilov // The Roman Empire and Beyond: Archaeological and Historical Research on the Romans and Native Cultures in Central Europe / Eric C. De Sena, Halina Dobrzańska. – Oxford, 2011. – P. 23–33.

АТЛЕТИЧЕСКИЕ ИГРЫ В ФИЛИППОПОЛЕ ВО II–III ВВ. Н.Э.

Оксана ГРЕЧАНЮК

Львовский государственный университет физической культуры

Аннотация. Рассмотрено проведение и организация атлетических игр в Филиппополе (Пловдив, Болга-рия) во II–III вв. н.э. на основании анализа археологических, эпиграфических и нумизматических источников. Здесь на найденном стадионе проводились Антиноевы игры в 130-е годы; Александрийские Пифийские игры в 214 или 215 году койноном Фракии; иселастические Кендрисийские Пифийские игры в 218 или 219 году; Пи-фийские игры еще во второй четверти III в. Филиппопольские игры имели статус исопифийских, их, вероятно, посещали императоры, в них побеждали известные атлеты с других городов Римской империи.

Ключевые слова: атлетические игры, древнегреческая атлетика, атлет, античный стадион, античность, римский императорский период, Фракия, Филиппополь, эпиграфические источники, нумизматические источники.

ATHLETIC GAMES IN PHILIPPOPOLIS WITHIN II-III CENTURY AD

Oksana HRECHANYUK

Lviv State University of Physical Culture

Abstract. Organization of athletics games in Philippopolis (Plovdiv, Bulgaria) within II-III century AD was re-se-arched basing on archaeological, epigraphic and numismatic sources. Antinoeia in honor of Antinoos in 130s years; Alex-andrian Pythian Games in 214 or 215 AD organized by Thracian koinon; eiselastikoi Kendrissian Pythian Games in 218 or 219 AD; Pythian games yet in second quarter of III cent. AD were held on the stadium which was excavated. Philip-popolian Games had isoPythian status. Probably, Roman imperators visited them. Outstanding athletes from other cities of Roman Empire won there.

Key words: athletic games, ancient Greek athletics, athlet, ancient stadium, ancient times, Roman imperial period, Thrace, Philippopolis, epigraphic sources, numismatic sources.